

РОЄНКО С. О.

Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини
старший викладач
м. Умань

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОЇ ОСВІТИ В 50-х РОКАХ ХІХ СТОЛІТТЯ

У середині ХІХ століття в житті Російської імперії відбулися важливі події: до влади у 1855 році прийшов Олександр ІІ, з яким пов'язували великі надії на краще у розвитку держави. Як згадував очевидець тих подій А. Корнілов (ініціал рос. м. – *С. Р.*), «всяке слово, сказане Олександром, тлумачилося тоді в бік суспільного відродження, настання весни в суспільному житті» [1, с. 20].

І справді, уряд бере курс на докорінну перебудову суспільно-політичного життя країни. Особлива увага звертається на освіту. Серед громадськості побутувала думка, що Росія багато в чому програє Європі через відсталість і консервативність в галузі освіти.

Отже, поряд з іншим реформами (селянська, судова, військова) на часі стала освітня. Однак стан сучасної освіти вказував на те, що справитись з новим завданням державі самотужки не під силу. Тому в цих умовах приватні школи починають розглядати як один з важливих засобів, за допомогою якого можна хоча б частково задовольнити освітні потреби громадян. Тепер, пише С. Рождественський, «думка про необхідність придушити за можливості приватне навчання змінилася переконанням, що, попри недовіру, такі заклади заслуговують заохочення» [2, с. 376].

На ім'я міністра народної освіти та до інших інстанцій стали надходити пропозиції, прохання про відмінну заборонних заходів щодо приватних навчальних закладів.

Саме з такою запискою звернувся до міністра народної освіти попечитель Санкт-Петербурзького навчального округу князь Г. Щербатов. Він звертав увагу на те, що державні навчальні заклади з одного боку переповнені, а з іншого, склалася така система шкільної освіти, у якій повітові та парафіяльні училища не мають наступності з гімназійним курсом, а отже, не можуть готувати учнів до переходу в середні навчальні заклади. Крім того, на думку попечителя, «добре влаштовані приватні пансіони і школи найбільше задовольняють умовам домашнього виховання, оскільки діють не лише на збагачення учнів знаннями, а й на розвиток їх розуму і характеру, так би мовити, в колі сімейному» [3, с. 116]. Поширеною була також думка, що приватне виховання особливо зручне для дітей молодшого віку, бо в державних закладах через велику кількість учнів у класах та інші причини важко забезпечити благоустрій і хороший порядок в училищі, «за яким, крім держави, самі батьки мають строгий вимогливий нагляд» [3, с. 116]. На думку Санкт-Петербурзького попечителя, відкриття приватних закладів було б надзвичайно корисним ще й тому, що усунуло б певну монополію державних закладів і створило б «деяке суперництво у справі виховання» [3, с. 117].

Виклавши такі аргументи Г. Щербатов просив «скасувати заборону щодо відкриття нових приватних пансіонів і шкіл у Санкт-Петербурзі, так як ця міра, прийнята 23 роки тому, нині не відповідає потребам часу» [3, с. 117].

Подібну записку відправив і попечитель Московського навчального округу Є. Ковалевський, який писав, що відкриття приватних пансіонів без обмежень стане «справжнім благодіянням для всіх тих батьків, які не мають права влаштовувати дітей в державні навчальні заклади» [3, с. 117].

Головне правління училищ розглянуло на початку 1857 р. на своєму засіданні обидві записки і прийняло рішення про те, що : 1) принята в 1833 р. постанова обмежила відкриття приватних пансіонів; 2) керівництва Санкт-Петербурзького і Московського навчальних округів нині клопочуть про їх відкриття, оскільки вбачають в них потребу; 3) приватні навчальні заклади, сприяючи і добробуту закладів, що утримуються урядом, мають важливе

значення для виховання, зберігаючи значною мірою характер домашнього виховання, і нарешті 4) дозвіл відкривати знову приватні пансіони і школи слугуватиме поліпшенню цих закладів, спонукаючи до шляхетного змагання [3, с. 119].

Одержавши такі клопотання, міністр народної освіти направив на ім'я царя Олександра II рішення Головного правління училищ з проханням дозволити «відкриття знову приватних пансіонів в С.-Петербурзі та Москві, без обмеження кількості їх, дозволяти встановленим порядком, з дотриманням інших існуючих на цей предмет правил і з строгою розбірливістю моральних якостей благонадійності осіб, які побажають відкривати пансіони; 2) дати розпорядження міністру народної освіти поширити такий же дозвіл і стосовно відкриття знову в обох столицях приватних шкіл» [3, с. 119].

Олександр II, розглянувши цей документ, дав дозвіл відкривати і пансіони, і школи [3, с. 115].

17 січня 1857 року був опублікований циркуляр міністра народної освіти «О разрешении открывать частные пансионы в Санкт-Петербурге и Москве без ограничения числа их» в якому зазначалося, що заклади ці мають відкриватися згідно з встановленими процедурами і правилами особами благонадійними і моральними [4, с. 33].

Через півроку було дозволено «благонадійним уродженкам західних губерній відкривати приватні жіночі навчальні заклади в губерніях Київській, Подільській, Волинській, Віленській, Гродненській, Мінській та Ковельській, на розсуд керівникам округу і зі згоди губернаторів, поширити і на губернії Вітебську і Могильовську» [5, с. 27–28].

У червні 1858 року міністр народної освіти Є. Ковалевський видав циркуляр «О предоставлении попечителям учебных округов права разрешать открытие частных пансионов и школ». «Визнавши на даний час можливим, – писав міністр, – з метою скорочення листування, відмінити означене розпорядження, з наданням права дозволяти відкривати пансіони і школи

попечителям навчальних округів, без попереднього прохання на те дозволу міністерства, але з дотриманням встановлених на цей предмет правил...». Далі міністр зажадав, аби до річних звітів додавалися відомості про відкриті протягом року «приватні пансіони і школи, із зазначенням: хто має право утримувати пансіони або школи, де, які предмети викладаються в них і скільки визначено навчати дітей і якої статі» [6, с. 35].

Відміна обмеження кількості приватних шкіл і пансіонів у столицях, відкриття приватних жіночих пансіонів у західних губерніях, надання попечителям права самостійно давати дозволи на відкриття приватних закладів – всі ці заходи спричинили неабияке пожвавлення в розвитку приватної ініціативи.

Список використаних джерел

1. Корнилов А. А. Общественное движение при Александре II (1855–1888г) : [исторические очерки] / А. А. Корнилов. – М. : Товарищество типографи А. И. Мамонтова, 1909. – 263 с.
2. Рождественский С. В. Исторический обзор деятельности Министерства Народного Просвещения (1802–1902) / С. В. Рождественский. – СПб. : Мин. Нар. Прос., 1902. – 785 с.
3. О разрешении открывать в обеих столицах частные пансионы и школы без ограничения числа их (17 января) // Сборник постановлений по Министерству Народного Просвещения. – Т. 3 : Царствование императора Александра II (1855–1864) – СПб., 1865. – С. 115–119.
4. О разрешении открывать частные пансионы в Санкт-Петербурге и Москве без ограничения числа их (17 января) // Журнал Министерства Народного Просвещения. – Ч. 93. – 1857. – № 3 (март) – С. 33.
5. О разрешении уроженкам Витебской и Могилёвской губерний учреждать частные женские учебные заведения // Журнал Министерства Народного Просвещения. – Ч. ХСІХ. – 1858. – Август. – С. 27–28.

6. Циркулярное предложение о предоставлении попечителям учебных округов права разрешать открытие частных пансионатов и школ // Журнал Министерства Народного Просвещения. – Ч. ХСІХ. – 1858. – Август. – С. 35–36.